

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

دو مرد عادل شهادت بدهند که ماه را دیده اند؛

احکام ثبوت اول ماه

رؤیت هلال

پرسش:

راه های ثبوت اول ماه قمری چیست؟

پاسخ:

اول ماه قمری از چند راه ثابت می شود:

1. خود انسان ماه را ببیند؛

2. دو مرد عادل شهادت بدهند که ماه را دیده اند؛

3. عده ای که از گفته آنان یقین پیدا می شود، بگویند ماه را دیده اند؛

4. سی روز از اول ماه شعبان بگذرد؛

5. حاکم شرع (مجتهد جامع شرایط) حکم کند که اول ماه است.1.

تبصره. آیت الله العظمی سیستانی و آیت الله العظمی وحید معتقدند با حکم حاکم، اول ماه ثابت نمی شود.

اختلاف نظر مراجع

پرسش:

علت اختلاف نظر مراجع عظام تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟ آیا در گذشته این اختلاف بوده است؟

پاسخ:

اختلاف نظر مراجع تقلید در ثبوت اول ماه، امری نیست که تازه به وجود آمده باشد؛ بلکه در گذشته نیز این مسئله، در نزد ایشان مورد فکر و نظر بوده است. عوامل متعددی باعث اختلاف نظر گردیده است که موارد ذیل را می توان از مهم ترین آنها دانست:

1. اعتبار اتحاد افق؛ عده ای بر این باورند که اگر هلال ماه، در نقطه ای از کره زمین دیده شود - که افق در آنجا با جاهای دیگر تفاوت داشته باشد ولی در شب مشترک باشند - اول ماه در آن مکان ها ثابت می شود. در مقابل این نظریه، فقهای هستند که اتحاد در افق را معتبر می دانند و معتقدند: اگر هلال ماه در شهری دیده شود که افق آن، با شهر یا کشور دیگر اختلاف داشته باشد، اول ماه از نظر شرعی برای شهر دوم ثابت نمی شود. بدیهی است طبق نظر اول به طور معمول، اول ماه یک روز زودتر ثابت می شود.

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

2. اعتبار حکم حاکم؛ حجیت و نفوذ حکم حاکم میان فقیهان، نظری مشهور است؛ ولی برخی از آنان، حکم حاکم را در رؤیت هلال ماه معتبر نمی دانند.

3. شهادت بیّنه نزد حاکم؛ گاه مجتهد جامع شرایط، از شهادت کسانی که ماه را دیده اند، اطمینان پیدا می کنند و بر این اساس ثبوت اول ماه را اعلام می دارند. چه بسا ممکن است به جهت فقدان برخی شرایط، برای مجتهد دیگری این اطمینان حاصل نشده باشد.

اختلاف فقیهان در امور یاد شده، به جهت اختلاف در یک سری از مبانی نظری و اصول فکری است که آرا و افکار متفاوتی را برمی تابد. نظریه پردازان مختلف در ادبیات و اصول فقه، برداشت متفاوت از آیات و روایات و اختلاف نظر در سند احادیث و شناخت راویان، به طور طبیعی موجب تفاوت در بعضی از فتاوا می شود.

پرسش:

اگر دو نفر عادل به رویت هلال اول ماه قمری شهادت بدهند کافی است؛ آیا اعلام عید از سوی چند مرجع، به اندازه دو نفر عادل نیست؟

پاسخ:

کسی منکر عدالت مرجع تقلید نیست. آنچه گفته شده، آن است که دو نفر عادل، شهادت دهند که خودشان ماه را دیده اند؛ ولی مراجع معظم خودشان ماه را نمی بینند؛ بلکه از گفته دیگران اطمینان به رویت پیدا می کنند و این دو جهت با هم تفاوت می کند و شهادت بر شهادت - که شهادت علمی نامیده می شود - در این مورد اعتبار شرعی ندارد. 2.

پرسش:

با توجه به اینکه هر سال در ثبوت اول ماه رمضان، دچار اختلاف می شویم، تکلیف شب قدر چه می شود؟

پاسخ:

برای انجام اعمال شب قدر کافی است هر کس در مسئله رویت هلال، به دیدگاه مرجع تقلید خود یا حکم حاکم و یا اطمینان شخصی خود، عمل کند و سه شب را به احیا و شب زنده داری بپردازد در این صورت به طور حتم خداوند او را از ثواب و پاداش معین شده، محروم نمی سازد و به احتمال قوی شب قدر را نیز درک می کند. برای درک حتمی شب قدر و فیوضات و برکات آن، بهتر است شش شب را احیا نماید تا آن شب بزرگ و با عظمت و مخفی درک گردد. شاهد این امر، روایات منقول از معصوم علیه السلام است. 3.

پرسش:

اگر بین مراجع تقلید در ثبوت عید فطر، اختلاف پیش آید، وظیفه مکلف چیست؟ آیا هر مقلد باید به نظر مرجع تقلید خود مراجعه کند؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: در ثبوت اول ماه تقلید راه ندارد، بلکه اگر شخص از گفته و اعلام نظر مرجع تقلید، اطمینان به رویت ماه پیدا کند، باید روزه خود را افطار کند و اگر شک داشت، باید آن روز را روزه بگیرد. 4.

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

محاسبات تقویمی

پرسش:

آیا اول ماه بر اساس تقویم محاسبات منجمان ثابت می شود؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: خیر، ثابت نمی شود؛ مگر آنکه انسان از گفته آنان اطمینان پیدا کند. 5.

اختلاف افق

پرسش:

اگر هلال ماه در عربستان دیده شود، آیا برای ایران نیز اول ماه ثابت می شود؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید (به جز تبریزی، صافی و نوری): خیر، برای ایران اول ماه ثابت نمی شود.6

آیات عظام تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید: اگر از راه های شرعی و معتبر ثابت شود، برای ایران نیز اول ماه ثابت می شود.7

تبصره. دیدگاه آیات عظام: تبریزی، صافی، نوری و وحید بر اساس آن است که اشتراک در شب بین مناطق مختلف جهت ثبوت اول ماه کفایت می کند و لازم نیست اتحاد افق داشته باشند.

پرسش:

اگر هلال ماه رمضان یا شوال، در کشوری دیده شود - که افق آنها یک یا دو ساعت با شهر ما تفاوت دارد - آیا اول ماه برای ما هم ثابت می شود؟

پاسخ:

آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، صافی، مکارم و فاضل: اگر شهر یا کشوری که ماه در آن دیده شده از بلاد شرقی باشد، اول ماه ثابت می شود و اگر از بلاد شرقی نباشد (مانند عربستان)، اول ماه ثابت نمی شود.8

آیات عظام تبریزی، صافی، نوری و وحید: اگر در شب مشترک باشند، اول ماه ثابت می شود؛ هر چند در افق یکی نباشند و از بلاد شرقی نباشد.9

تبصره 1. به عنوان مثال کشور افغانستان در بخش شرقی ایران قرار دارد؛ اگر ماه در آنجا دیده شود، برای کشور ایران نیز ثابت می شود و یا اگر ماه در شهر مشهد دیده شود، برای شهر تهران نیز ثابت می شود.

تبصره 2. باید رؤیت هلال در آنجا از راه های شرعی و معتبر ثابت شود، تا برای کشور ما نیز اول ماه ثابت شود.

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

حکم حاکم

پرسش:

آیا حکم حاکم شرع، در ثبوت اول ماه، برای غیر مقلدان او نیز حجت است؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید (به جز سیستانی و وحید): آری، حکم حاکم شرع در ثبوت اول ماه، برای همه حجت است و باید به حکم او عمل کنند؛ مگر آنکه بفهمند حاکم شرع اشتباه کرده است.10

آیت الله العظمی سیستانی: اول ماه با حکم حاکم شرع ثابت نمی شود.11

آیت الله العظمی وحید: بنا بر احتیاط واجب، اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت نمی شود.12

اخبار عادل

پرسش:

اگر چند نفر عادل شهادت بدهند که دو نفر عادل ماه را دیده اند؛ آیا اول ماه رمضان یا شوال ثابت می شود؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: خیر، باید دو نفر عادل خودشان برای انسان شهادت بدهند که ماه را دیده اند و اگر رؤیت ماه را با واسطه نقل کنند، کافی نیست؛ مگر آنکه از گفته آنان، اطمینان به رؤیت هلال پیدا شود.13

چشم مسلح

پرسش:

آیا رؤیت ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ ها و وسایل نجومی، اعتبار دارد؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید (به جز خامنه ای و فاضل): خیر، مگر آنکه از این راه برای شخص اطمینان پیدا شود که اول ماه است. 14.

آیات عظام خامنه ای و فاضل: آری، اول ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ و یا وسایل نجومی، ثابت می شود. 15.

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

احکام زکات فطره

فطریه دانشجو

پرسش:

آیا زکات فطره برای دانشجویی که در خوابگاه سکونت دارد، واجب است؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: اگر مخارج او را پدر و مادر می دهند و نان خور ایشان محسوب می شود، بر عهده آنها است و اگر دانشجو مستقل است، بر عهده خودش می باشد. 16.

نان خور دولت

پرسش:

فطره دانشجویان و سربازانی که به طور رایگان از غذای دولتی استفاده می کنند، بر عهده چه کسی است؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید (به جز صافی، مکارم و نوری): بر عهده خودش است و چنانچه تمکن مالی نداشته باشد از او ساقط است. 17.

آیت الله العظمی صافی: هر کدام تمکن داشته باشند، بنابر احتیاط خودشان بپردازند. 18.

آیت الله العظمی نوری: در فرض یاد شده زکات فطره بر کسی واجب نیست. 19.

آیت الله العظمی مکارم: اگر تمکن مالی دارد، بنابر احتیاط واجب خودش بپردازد. 20.

تبصره. از نظر کسانی که زکات فطره بر عهده دانشجو نیست؛ اگر وی تمکن مالی دارد، احتیاط مستحب آن است که خودشان بپردازند.

فطریه نامزد

پرسش:

فطریه دختری که در حال عقد است، بر عهده کیست؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: اگر نان خور پدرش باشد، بر عهده او است. 21.

احکام مربوط به ثبوت اول ماه و زکات فطره

فطریه جنین

پرسش:

آیا فرزندی که هنوز متولد نشده، زکات فطره دارد؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: پرداخت زکات فطره برای بچه ای که در شکم مادر است، واجب نیست؛ مگر آنکه پیش از غروب شب عید فطر به دنیا آید. 22

پرداخت فطریه به والدین

پرسش:

آیا زکات فطره را می توان به پدر و مادر خود، در صورت مستحق بودن، پرداخت کرد؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: اگر پدر و مادر فقیر باشند، بر فرزندان واجب است که مخارج آنان را بپردازند و نمی توان چیزی از زکات فطره به ایشان داد. 23

پرداخت فطریه به فرزند

پرسش:

آیا پدر می تواند زکات فطره را به فرزند خود که محتاج است، بدهد؟

پاسخ:

همه مراجع عظام تقلید: اگر فرزندان فقیر باشند، بر پدر و مادر واجب است که مخارج آنان را بپردازند و نمی توان چیزی از زکات فطره به آنها داد. 24

پی نوشت ها:

1. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1730.
2. العروة الوثقی، ج 2، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م 1.
3. من لا یحضره الفقیه، ج 2، باب الغسل فی الیالی المخصوصه، ص 159.
4. العروة الوثقی، ج 2، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م 1.
5. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1732؛ آیت الله العظمی وحید، توضیح المسائل، م 1740.
6. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1735؛ آیت الله العظمی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، س 837، 839.
7. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1735؛ آیت الله العظمی وحید، توضیح المسائل، م 1743 و دفتر: آیت الله العظمی فاضل.
8. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1735؛ آیت الله العظمی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، س 837، 839.
9. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1735؛ آیت الله العظمی وحید، توضیح المسائل، م 1743.
10. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1731؛ آیت الله العظمی خامنه ای، اجوبة الاستفتائات، س 842 و 843؛ آیت الله العظمی بهجت، وسیله النجاه، ج 1، م 1162.
11. آیت الله العظمی سیستانی، توضیح المسائل، م 1731.
12. آیت الله العظمی وحید، توضیح المسائل، م 1739.
13. العروة الوثقی، ج 2، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م 1.
14. دفتر: همه مراجع عظام تقلید.
15. دفتر: آیت الله العظمی فاضل و آیت الله العظمی خامنه ای.
16. العروة الوثقی، ج 2، زکاة الفطره، فصل 2، م 2.
17. آیت الله العظمی امام خمینی، استفتائات، ج 1، زکات، س 17؛ آیت الله العظمی خامنه ای، استفتاء، س 859 و 860 و 863؛ آیت الله العظمی فاضل، ج 1، س 876؛ آیت الله العظمی تبریزی، استفتائات، س 780 و 781 دفتر: آیات عظام وحید، بهجت و سیستانی.
18. آیت الله العظمی صافی، جامع الاحکام، 1، ج 1، س 563.
19. استفتائات، آیت الله العظمی نوری، ج 2، س 302.
20. استفتائات، آیت الله العظمی مکارم، ج 1، س 369.
21. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 2008؛ آیت الله العظمی نوری، توضیح المسائل، م 2004.
22. العروة الوثقی، ج 2، زکاة الفطره، فصل 2، مسأله 12.

23. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1948؛ آیت الله العظمی نوری، توضیح المسائل، م 944.
24. توضیح المسائل مراجع عظام تقلید، م 1948؛ آیت الله العظمی نوری، توضیح المسائل، م 1944؛ آیت الله العظمی خامنه ای، استفتاء، س 880.

منبع: پرسش ها و پاسخ های برگزیده ویژه ماه مبارک رمضان، گروه محققان، دفتر نشر معارف، چاپ دهم، پاییز 89.
راسخون